וכן כָּל לִישָׁנֵי דִּבֵּי דִּינָא – נוסח שטרות בית דין, אך היו בו רק ב׳ חתימות, וְלָא הֲוָה כָּתַב בָּהּ ׳בְּמוֹתַב תְּלָתָא חֲיֵינָא וְחַד לֵיתוֹתֵי׳ – במושב ג׳ [דיינים] היינו והאחד איננו, שמת אחר גמר דין לפני שחתם. ואם כן שמא היו רק ב׳ דיינים. סְבַר רַבִינָא לְמֵימַר, הֵיינוּ – אופן זה נכלל בדין דְּרֵישׁ לָקִישׁ (בט:), וחזקה שהשטר נעשה בראוי בג׳, ושכחו לכתוב ׳במותב׳ וכו׳. אָמַר לֵיהּ רַב נָתָן בַּר אַמֵּי לרבינא, הָכִי אָמְרִינַן – כך אומרים אנו מִשְּׁמֵיהּ דִּרְבָא, כָּל כִּי הַאי גַּוְונָא חַיְישִׁינַן לְבֵית דִּין טוֹעִין – באופנים כאלו, אנו חוששים שבית הדין טעה, וסבר שמותר לדון בב׳.

אָמַר רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק, אִי כָּתַב בָּהּ שכתבוה ׳בֵּי דִּינָא׳, תּוּ [־שוב] לֹא צָרִיךְ לכתוב ׳במותב׳ וכו׳, שהכל יודעים שב׳ אינם ׳בית דין׳, וודאי היו ג׳. מקשה הגמרא: וְדִילְמָא לשון ׳בית דין׳ כוונתו בֵּית דִּין חָצוּף הוּא, דְּאָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁנַיִם שֶׁדָּנוּ, דִּינֵיהֶן דִּין, אֶלָּא שֶׁנִּקְרְאוּ ׳בֵּית דִּין חָצוּף׳. ומתרצת: מדובר דְּכָתַב בֵּיהּ ׳בֵּי דִּינָא דְּרַבָּנָא [־של רב] אַשִּׁי׳, והם יודעים ש׳בית דין׳ הוא ג׳. מקשה הגמרא: וְדִילְמָא רַבָּנָן ׳דְּבֵי – חבמי בית הדין של רַב אַשִּׁי, כְּשְׁמוּאֵל סְבִירָא לְהוּ. ומתרצת: דִּכְתִיב בֹּו (וְאָמְרָנָא לֵיהּ לְרַבָּנָא אַשִּׁי) ׳וַאֲמַר לָן [־לנו] רַבָּנָא אַשִּׁי לכתבו׳, וודאי לא צוה לפחות מג׳ לכתוב.

עוד הודאות שאינן מחייבות: תָּנוּ רַבָּנָן, אָמַר לָהֶן ליתומים אדם אֶחָד, ׳אֲנִי רָאִיתִי את אֲבִיכֶם שֶׁהִטְמִין מָעוֹת בְּשִׂדָּה, בְּתֵיבָה [־קופסא], וּמִגְדָּל – או במגדל, וְאָמַר אביכם ׳שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן׳ או ׳שֶׁל מַעֲשַׂר שֵׁנִי הֵן׳. אם השידה בַּבַּיִת של היתומים, לֹא אָמַר העד כְּלוּם והמעות שלהם, ואם היא בְּשָׂדֶה, דִּבְרֵיהֶן קַיָּימִין. כְּלוֹלוֹ שֶׁל דָּבָר, כָּל אופן שֶׁבְּיָדוֹ של העד לְיַטְּלָן [את המעות] וליתנם לפלוני, דִּבְרֵיהֶן קַיָּימִין, משום ׳מה לו לשקר׳, שהרי העד יכול ליטול את המעות משם ולתת אותן לפלוני, ואם כן הוא נאמן במיגו. ואם אֵין בְּיָדוֹ לְיַטְּלָן, לֹא אָמַר כְּלוּם, שאינו נאמן בלא מיגו.

הֵרֵי שֶׁרָאוּ יתומים אֶת אֲבִיהֶן שֶׁהִטְמִין מָעוֹת בְּשִׂדָּה, תֵּיבָה וּמִגְדָּל – או מגדל, וְאָמַר להם ׳המעות שֶׁל פְּלוֹנִי הֵן׳, או ׳שֶׁל מַעֲשַׂר שֵׁנִי הֵן׳, אִם נראה שאמר כְּמוֹסֵר – באמת כמצוה להם, דִּבְרֵיהֶן קַיָּימִין, אך אִם כְּמֵעֲרִים, כגון שרצה שלא יטלום בניו בחייו, לֹא אָמַר כְּלוּם.

הֵרֵי שֶׁהָיָה מְצַטָּעֵר עַל מָעוֹת שֶׁהִנִּיחַ לוֹ אָבִיו, שאינו יודע מקומם, וּבָא בַּעַל הַחֲלוֹם – השר המראה חלומות וְאָמַר לוֹ בחלום ׳כָּךְ וְכָךְ מעות הֵן, בְּמָקוֹם פְּלוֹנִי הֵן, שֶׁל מַעֲשַׂר שֵׁנִי הֵן׳, ואכן שם היו, וֶה הָיָה מַעֲשֶׂה, וְאָמְרוּ חכמים, דִּבְרֵי חֲלוֹמוֹת לֹא מַעֲלִין וְלֹא מוֹרִידִין, והן חולין.

שנינו במשנה: שְׁנַיִם אוֹמְרִים זַכַּאי הוּא. מבררת הגמרא: מֵיכָתְּבָה הֵיכִי כָּתְבִי – היאך כותבים את הפסק. ומבארת: רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, ׳איש פלוני זַכַּאי׳, ואין מזכירים שנחלקו. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, ׳פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי הדיינים (וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְחַיְּבִין׳). רַבִּי (אלעזר) [אֶלְעָזָר] אָמַר, ׳מִדִּבְרֵיהֶן של הדיינים נוֹדְעָה פְּלוֹנִי׳.

מבררת הגמרא: מַאי בֵּינַייהוּ – מהו הבדל בין השיטות. ומבארת: אִיבָּא בֵּינַייהוּ הבדל לענין לְשַׁלּוֹמֵי אִיהוּ מְנָתָא בַּהֲדַייהוּ – שישלם הוא חלקו עמהם, באופן שטעו בדין ומשלמים לבעל הדין מה שהפסידוהו. דִּילְמַאן דְּאָמַר ׳זַכַּאי׳ ואין כותבים שנחלקו, כולם שווים וּמְשַׁלֵּם גם הוא. וּלְמַאן דְּאָמַר ׳פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְזַכִּין וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְחַיְּבִין׳, שמפרשים שלא הסכים להם, לֹא מְשַׁלֵּם, ובעל הדין מפסיד שליש.

מקשה הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר ׳זַכַּאי׳, מדוע מְשַׁלֵּם, לֵימָא לְהוּ ׳אי לִדִידִי צְיֵיתִיתוּן, אַתּוּן נַמֵּי לָא שַׁלְּמִיתוּן׳ – שיאמר להם ׳לו הקשבתם לי, אף אתם לא הייתם משלמים׳. ומתרצת: אֶלָּא אִיבָּא בֵּינַייהוּ לגבי לְשַׁלּוֹמֵי אִינָהוּ מְנָתָא דִּידֵיהּ – שישלמו הם את השליש השלישי. לְמַאן דְּאָמַר ׳זַכַּאי׳ שמשמע שכולם הסכימו, אם כן אלו שעל פיהם נפסק הדין מקבלים את כל האחריות וּמְשַׁלְּמִי. וּלְמַאן דְּאָמַר ׳פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְזַכִּין וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְחַיְּבִין׳, שמפרשים שהדין נגמר בב׳ ולא קיבלו את כל האחריות, לֹא מְשַׁלְּמִי.

מקשה הגמרא: וּלְמַאן דְּאָמַר ׳זַכַּאי׳, מדוע מְשַׁלְּמִי את חלקו, וְלֵימְרוּ לֵיהּ, ׳אִי לְאו אַתְּ בָּהֳדָן, לָא הֲוָה סָלֵיק דִּינָא מִידִי׳ – ׳בלעדיך לא היינו יכולים לדון, ואין כל האחריות עלינו׳. ומתרצת: אֶלָּא לדעת כולם משלמים הב׳ רק את חלקם והשלישי פטור, וְאִיבָּא בֵּינַייהוּ האם אסור לפרט שמות מְשׁוּם לֹא תֵלֵךְ רָכִיל בְּעַמֶּךָ (ויקרא יט טז). רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר, כותבים רק ׳זַכַּאי׳ מְשׁוּם לֹא תֵלֵךְ רָכִיל׳, שאסור לומר לבעל הדין מי חייבו. רֵישׁ לָקִישׁ אָמַר, ׳פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְזַכִּין, וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי מְחַיְּבִין׳, מְשׁוּם דְּ׳זכאי׳ מִיחֲזֵי כְּשִׁקְרָא – נראה כשקר, שמשמע שכולם הסכימו. וְרַבִּי אֶלְעָזָר, אִית לֵיהּ דְּמַר וְאִית לֵיהּ דְּמַר – חושש גם לרכילות וגם לשקר, הִלְכָךְ – ולכן כָּתְבִי הָכִי, ׳מִדִּבְרֵיהֶם נוֹדְעָה פְּלוֹנִי׳, שמשמע שנחלקו, ואין פורטים שמות.

שנינו במשנה: גָּמְרוּ אֶת הַדָּבָר, הָיוּ מַכְנִיסִין כּוֹ׳ אותן. מבררת הגמרא: לְמַאן – את מי היו מכניסים אז. אִילֵימָא שהכוונה לְבַעֲלֵי הַדִּינִין, הרי הָתָם קָיְימִי – הם עדיין שם, שלא שנינו שיצאו. אֶלָּא הכוונה לָעֵדִים. שואלת הגמרא: אם כן משנתינו כְּמַאן – כדעת מי, דְּלֹא כְּרַבִּי נָתָן. דְּתַנְיָא, לְעוֹלָם אֵין עֵדוּתָן של עדים מִצְטָרֶפֶת, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵיהֶן את המעשה כְּאֶחָד. רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, אֶפִילּוּ ראו בָּזֶה אַחַר זֶה, מצטרפים, כאשר יבואר. ממשיכה הברייתא: וְאֵין עֵדוּתָן מִתְקַיֶּמֶת בְּבֵית דִּין לפסוק על פיהם עַד שֶׁיָּעִידוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, שׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶן שֶׁל עד זֶה הַיּוֹם, וּכְשֶׁיָּבֹא חֲבֵירוֹ לְמָחָר, שׁוֹמְעִין את דִּבְרֵיהֶן. ומהמבואר במשנתינו שיש להכניס שוב את העדים, משמע שאין די בכך ששמעו את עדותו של כל עד בנפרד, אלא צריך להכניסם ולשמוע אותם מעידים יחד, והרי זה שלא כדעת רבי נתן.

דוחה הגמרא: לֹא, משנתינו כרבי נתן, וּלְעוֹלָם כוונתה לְבַעֲלֵי דִּינִין, וְכדעת רַבִּי נְחֶמְיָה הִיא, דְּתַנְיָא, רַבִּי נְחֶמְיָה אוֹמֵר, כָּךְ הָיָה מִנְהָגָן שֶׁל נְקִיֵּי הַדַּעַת שֶׁבִּירוּשָׁלַיִם לדון, מַכְנִיסִין לְבַעֲלֵי דִּינִין וְשׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶן, וּמַכְנִיסִין אֶת הָעֵדִים וְשׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶם, וּמוֹצִיאִין אוֹתָן – את בעלי הדין והעדים לַחוּץ וְנוֹשְׁאִין וְנוֹתְנִין בַּדָּבָר, (גָּמְרוּ אֶת הַדָּבָר מַכְנִיסִין אוֹתָן כּוֹ׳). מקשה הגמרא: וְהָתַנְיָא, גָּמְרוּ הדיינים אֶת הַדָּבָר, מַכְנִיסִין אֶת הָעֵדִים. ומתרצת: הַהִיא – ברייתא זו דְּלֹא כְּרַבִּי נָתָן, אך משנתינו כרבי נתן.

הגמרא דנה בברייתא לעיל: גּוּפָא – נבאר את עצם דברי הברייתא. לְעוֹלָם אֵין עֵדוּתָן מִצְטָרֶפֶת, עַד שֶׁיִּרְאוּ שְׁנֵיהֶם כְּאֶחָד, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹמֵר, אֶפִילּוּ בָּזֶה אַחַר זֶה, מצטרפים. מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו. ומבארת: אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא – אם תרצה אמור, שנחלקו בדרשת פסוק, וְאִיבָּעֵית אֵימָא שנחלקו בְּסְבָרָא.

מפרשת הגמרא: אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, שתנא קמא סובר שכשראו שתי הלואות, אֲמָנָה דְּקָא מַסְהֵיד הַאי לָא קָא מַסְהֵיד הַאי, וּמָנָה דְּקָא מַסְהֵיד הַאי לָא קָמַסְהֵיד הַאי – על הלואת המנה שמעיד זה, אין השנ מעיד, ולהיפך, ואין מנה שיש עליו ב׳ עדים. וְאִידָךְ – ריב״ק סובר שמצטרפים שכן אֲמָנָה בְּעַלְמָא תַּרְוַיְיהוּ קָמְסַהֲדִי – שניהם מעידים שחייב מנה.

וְאִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא, וטעמו של תנא קמא דִּכְתִיב (ויקרא ה א) ׳וְהוּא עֵד, אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע, שבעל דין שהשביע עדים להעיד לו, ונשבעו שאין יודעים לו עדות, והם אכן ראו או ידעו עדות, חייבים קרבן. וְתַנְיָא, נאמר (דברים יט טו) ׳לֹא יָקוּם עֵד אֶחָד׳ וגו׳, וקשה, מַמַּשְׁמַע – ממשמעות מה שֶׁנֶּאֱמַר ׳לֹא יָקוּם עֵד׳, האם אֵינִי יוֹדֵעַ שֶׁהוּא אֶחָד, הרי זה לשון יחיד, ומַה תַּלְמוּד לוֹמַר [־מלמדת המילה] ׳אֶחָד׳. אלא פסוק זֶה בָּנָה אָב – קבע כלל לכל התורה, שכָּל מָקוֹם שֶׁנֶּאֱמַר ׳עֵד׳, הֲרֵי כָּאן הכוונה לִשְׁנַיִם, עַד שֶׁיִּפְרֹט לְךָ הַכָּתוּב בפירוש ׳אֶחָד׳. ואם כן, אף ׳והוא עד׳ הכוונה לב׳, וַאֲפִילּוּ רַחֲמָנָא בִּלְשׁוֹן חַד – ואמרו הקב״ה בלשון יחיד [׳עד׳] כדי לְמִימַר שאין חייבים עַד דְּחָזוּ תַּרְוַיְיהוּ כְּחַד – שיראו שניהם יחד. וְאִידָךְ – טעם ריב״ק, שהפסוק ׳וְהוּא עֵד, אוֹ רָאָה אוֹ יָדָע׳ מרבה שֶׁכָּל מָקוֹם מצטרפים, אף כשלא ראו יחד. הגמרא מבארת את המשך הברייתא: וְאֵין עֵדוּתָן מִתְקַיֶּמֶת בְּבֵית דִּין, עַד שֶׁיָּעִידוּ שְׁנֵיהֶן כְּאֶחָד. רַבִּי נָתָן אוֹמֵר, שׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶן שֶׁל זֶה הַיּוֹם, וּכְשֶׁיָּבֹא חֲבֵירוֹ לְמָחָר, שׁוֹמְעִין דִּבְרֵיהֶן. מבררת הגמרא: בְּמַאי קָמִיפַּלְגִי – במה נחלקו. ומבארת: אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, אִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא. ומבארת: אִיבָּעֵית אֵימָא סְבָרָא, מַר – תנא קמא סָבַר, כל עֵד אֶחָד לבד כִּי אָתֵי [־כשבא], רק לְחַייב שְׁבוּעָה אָתֵי, אך לְהעיד בתורת חיוב מָמוֹנָא

המשך בעמוד נא

הרי **לָא אָתֵי**, ולכן אין לצרף את העדויות לחיוב ממון. **וְאִידָךְ** – ר"נ
סבר, **אָמַר** [וכי] **כִּי אָתוּ בַּהֲדֵי הֲדָדֵי** [יחד], **כְּחַד פּוּמָא קָא מְסָהֲדִי** –
האם מעידים בפה אחד, הרי האחד מעיד ראשון, **אֶלָּא** אף על פי
כן **מְצָרְפִינַן לְהוּ**. לכן **הָכָא נַמִּי** כשהעיד השני למחר, **לְיַצְרְפִינְהוּ**.
וְאִיבָּעֵית אֵימָא קְרָא, נאמר 'וְהוּא עֵד אוֹ רָאָה וגו' **אִם לֹא יַגִּיד, וְנָשָׂא**
עֲוֹנוֹ – אם ישבע לשקר שאינו יודע עדות, יש לו עון.

וּדְכוּלֵי עָלְמָא – בין תנא קמא ובין רבי נתן סוברים כְּרַבָּנָן דִּפְלִיגִי עֲלֵיהּ [־החולקים עליו] דְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה ברישא של הברייתא, ולומדים מהפסוק 'וְהוּא עֵד' שצריכים העדים לראות את העדות כאחד, וְהָכָא בְּאַקּוֹשֵׁי הַגָּדָה לְרַאֲיָה קָא מִיפַּלְגִי – וכאן נחלקו תנא קמא ורבי נתן האם מקישים את דין הגדת העדים לראיית העדים.

מַר – תנא קמא סָבַר, מַקְּשִׁינַן הַגָּדָה לְרַאֲיָה, שמכך שנסמכו 'וְהוּא עֵד' ו'אוֹ רָאָה וגו' אִם לֹא יַגִּיד' בפסוק אחד, לומד תנא קמא שכשם שעל העדים לראות את העדות כאחד, כן עליהם להגיד אותה בבית דין כאחד, וּמַר – רבי נתן סָבַר, לָא מַקְּשִׁינַן הגדה לראייה, ואף שעליהם לראות כאחד, אינם צריכים להעיד כאחד.

הגמרא מברר את ההלכה במחלוקת תנא קמא ורבי יהושע בן קרחה: רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים חָוֶה מִשְׁתְּקִיד – מצפה ומחזר ושוקד עֲלֵיהּ דְּרַבִּי יוֹסֵי בְּרַבִּי חֲנִינָא לְמִסְמְכֵיהּ – לסומכו, כלומר שיקבל ריב"ח סמיכה, וְלָא קָא מִיתַּיֵיעַ מִילְּתָא – לא עלה בידו. יוֹמָא חַד חָוֶה יָתֵיב קַמֵּיהּ דְּרַבִּי יוֹחָנָן – יום אחד היה יושב רבי שמעון בן אליקים לפני רבי יוחנן, אָמַר לְהוּ רבי יוחנן לתלמידים, מִי אִיכָּא דְּיָדַע – היש כאן מי שיודע האם הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה אוֹ לֹא. אָמַר לֵיהּ רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְיָקִים לרבי יוחנן, דֵּין – אדם זה, כלומר ריב"ח, יָדַע זאת. אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לרבי שמעון בן אליקים, לֵימָא אִיזוֹ – שיאמר זאת, איפוא. אָמַר לֵיהּ רבי שמעון בן אליקים לרבי יוחנן, לִימְכֵיהּ מַר בְּרִישָׁא – קודם סמוך אותו, ואז יאמר לך. סַמְכֵיהּ – סמך רבי יוחנן את ריב"ח, ואז אָמַר לֵיהּ, בְּנִי, אֱמוֹר לִי, כֵּיצַד שָׁמַעְתָּ את השמועה שממנה אתה יודע היאך ההלכה. אָמַר לֵיהּ ריב"ח, כָּךְ שָׁמַעְתִּי, שֶׁמּוֹדֶה רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לְרַבִּי נָתָן שאין העדים צריכים להעיד יחד, שכשם שלדעת רבי יהושע בן קרחה אין העדים צריכים לראות את המעשה יחד, הוא הדין שאין צורך שיעידו כאחד. הרי ששיטתו קשורה בשיטת רבי נתן, ואם כן, כשם שהלכה כרבי נתן, כך הלכה כרבי יהושע בן קרחה. אָמַר רבי יוחנן, וכי לְדבר זה הֵן הוֹצְרַכְתִּי, הרי ודאי שרבי יהושע בן קרחה סובר כרבי נתן, שכן הַשְׁתָּא [־עכשיו], וּמָה עִיקַּר רְאִיָּה של העדים בַּהֲדֵי הֲדָדֵי [־יחד] אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה לָא בָּעֵינַן – שאין צריכים, כלומר אין העדים צריכים לראות את העדות יחד, אם כן הַגָּדָה מִיבָּעְיָא – וכי נצרך לומר שלדעתו אינם צריכים להעיד יחד. ולכן אף שמודה רבי יהושע בן קרחה לרבי נתן, יתכן שרבי נתן אינו מודה לרבי יהושע בן קרחה, ואם כן מכך שהלכה כרבי נתן אין ראיה שהלכה כרבי יהושע בן קרחה.

אָמַר לֵיהּ רבי יוחנן לריב"ח, אף שלא נצרכתי לשמועתך, ונמצא שסמכתיך בחינם, מכל מקום הוֹאִיל וְעָלִיתָ לסמיכה, לֹא תֵּרֵד – תשאר סמוך. אָמַר רַבִּי זֵירָא, שְׁמַע מִינַּהּ – יש ללמוד ממעשה זה, גַּבְרָא רַבָּה בֵּיתָן (דסמיך) [וְאִסְתְּמִיךְ] סָמְיוּךְ – שאדם גדול, כיון שהוא נסמך, אף אם נסמך בטעות, הרי סמיכתו סמיכה, שכן ודאי לא זימנו לו מהשמים להסמך אם אינו הגון לכך.

הגמרא ממשיכה לברר את ההלכה במחלוקת תנא קמא ורבי יהושע בן קרחה: אָמַר רַב חִיָּיא בַּר אַבִּין אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, בֵּין בְּעדות קַרְקָעוֹת, שעד אחד מעיד 'בפני הודה הנתבע לתובע, שקרקע זו שלו', והעד השני מעיד 'אף בפני הודה הנתבע, בזמן אחר, שהקרקע היא של התובע', העדים מצטרפים, וּבֵין בְּעדות מְטַלְטְלִין, שעד אחד מעיד 'בפני הלוה התובע לנתבע מנה', והשני מעיד 'אף בפני הלוה לו מנה, בזמן אחר', מצטרפים העדים לחייב את הנתבע מנה שכן שניהם מעידים שהוא חייב לתובע מנה. עוּלָּא אָמַר, הֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה שמצרפים את עדויותיהם, רק בְּקַרְקָעוֹת, שהרי שניהם מעידים על אותה הקרקע, ויש שני עדים שקרקע זו של התובע, אֲבָל לֹא בְּמְטַלְטְלִין, שכן כל אחד מעיד על חוב אחר, ואין אף חוב שיש עליו עדות שלימה, ולכן אינם מצטרפים.

אָמַר לֵיהּ אַבָּיֵי לעולא, מלשונך שאמרת 'הֲלָכָה כרבי יהושע בן קרחה בקרקעות', מִכְּלָל דִּפְלִיגִי – משמע שנחלקו חכמים עליו בדין זה. וְהָאָמַר – והרי אמר רַבִּי אַבָּא, אָמַר רַב הוּנָא, אָמַר רַב, מוֹדִים חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בְּעדות קַרְקַע, ואין בזה מחלוקת כלל, וְכֵן תָּנֵי [־שנה] רַב אִידִי בַּר אָבִין בְּגִוְיקִין דְּבֵי קַרְנָא – בברייתות של מסכת נזיקין שהיו שונים תלמידי בית מדרשו של חכם ששמו קרנא, מוֹדִין חֲכָמִים לְרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בד' אופנים שבהם מצטרפים שני עדים המעידים על שני מעשים שונים, והם, בְּעדות בְּכוֹר – להעיד על מום שבבכור בהמה טהורה, שנפל מאליו ולא נעשה בידי אדם, ואם עד אחד מעיד שמום זה נפל מאליו, ועד אחר מעיד על מום אחר שנפל בבכור זה מאליו, הרי עדים אלו מצטרפים להתיר את הבכור, וּבְעדות קַרְקַע, וּבְעדות חֲזָקָה – שאחד מעיד 'אדם זה החזיק בקרקע זו שלש שנים רצופות בתחילת מחזור השמיטה', והשני מעיד 'הוא החזיק בקרקע שלש שנים רצופות בסוף מחזור השמיטה', מצטרפים, ונאמן המחזיק לטעון שקנה את הקרקע ואיבד את שטר המכירה, וְכֵן בעדות לענין שתי שערות שֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת [יבואר להלן], ובאופנים אלו מודים חכמים לרבי יהושע בן קרחה שמצטרפים אף שני עדים המעידים על שני דברים שונים. ואם כן, מבואר מדברי רבי אבא ורב אידי שלא נחלקו חכמים בעדות קרקע, ושלא כדברי עולא.

דוחה הגמרא: נַּבְרָא אַנַּבְרָא קָא רָמֵית – וכי אתה מקשה קושיא מדעתו של אמורא אחד על דעתו של אמורא אחר, מַר סָבַר פְּלִיגִי – עולא סובר שחכמים אכן נחלקו על רבי יהושע בן קרחה בעדות קרקע, וּמַר סָבַר לָא פְּלִיגִי – ורבי אבא ורב אידי סוברים שלא נחלקו עליו חכמים בזה.

הגמרא חוזרת לפרש את הסיפא של הברייתא. שואלת הגמרא: מַאי – מהי כוונת הברייתא 'וְכֵן שֶׁבַּבֵּן וְשֶׁבַּבַּת', כלומר, מהי העדות שבבן ובבת שבה לא נחלקו חכמים על רבי יהושע בן קרחה. אִילֵימָא – אם נאמר שמדובר באופן שבאו שני עדים להעיד שבת זו כבר גדולה היא, ואם כן הם צריכים להעיד שהיא הביאה סימני גדלות, שהם שתי שערות, ועד אֶחָד אוֹמֵר שראה שערה אַחַת בְּנִבְהָּהּ [מקום הערוה], וְעד אֶחָד אוֹמֵר שראה אַחַת בְּכַרְיְסָהּ [מקום אחר במקום הערוה], ובאופן זה מצטרפים העדים. זה לא יתכן, שכן הַאי – אופן זה, חֲצִי דָּבָר וְחֲצִי עֵדוּת הוּא – כל עד הוא חצי עדות, שהרי עדות היא שני עדים, וכן כל עד מעיד רק על חצי דבר, שהרי סימן גדלות הוא שתי שערות, וכל עד שראה רק שערה אחת הרי אינו מעיד שהיא גדולה, ובאופן זה פשוט שאין זו עדות.

משיבה הגמרא: אֶלָּא מדובר שעד אֶחָד אוֹמֵר שראה שְׁתַּיִם – שתי שערות בְּנִבְהָּהּ, וְעד אֶחָד אוֹמֵר שראה שְׁתַּיִם בְּכַרְיְסָהּ, שכל עד מעיד שהיא גדולה, ובאופן זה הם מצטרפים אף לדעת תנא קמא שכן שניהם מעידים על דבר אחד, כלומר על אותה הבת.

לעיל התבאר שלדעת רב הלכה כרבי יהושע בן קרחה בין בקרקעות ובין במטלטלין, ולדעת עולא הלכה כמותו רק בקרקעות. הגמרא מבארת שיש מחלוקת לגבי דעות רב ועולא: אָמַר רַב יוֹסֵף, אֲנָא אָמֵינָא מִשְּׁמֵיהּ דְּעוּלָּא – אני אומר משמו של עולא, שהֲלָכָה כְּרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה בֵּין בַּמְּטַלְטְלִין, וְרַבָּנָן דַּאֲתוּ מִמְּחוֹזָא – וחכמים שבאו מהעיר מחוזא אָמְרִי, אָמַר רַבִּי זֵירָא מִשְּׁמֵיהּ דְּרַב, בַּקַּרְקָעוֹת, אִין – אכן הלכה כמותו תמיד, אֲבָל לֹא בְּמְטַלְטְלִין, שבהם יש אופנים שאין הלכה כמותו, כמבואר להלן. וטעם החילוק הוא, שכשמעידים העדים על קרקע, הרי שניהם יודעים שהם מעידים על אותה הקרקע, ולכן זו עדות אחת, אך בעדות על חוב, יש אופנים שהם מעידים על אותו החוב, כפי שיתבאר להלן, ובאופנים אלו אינם מצטרפים. ושמועה זו היא להיפך ממה שהתבאר לעיל בדעת רב ועולא.

מבארת הגמרא: רַב שפוסק שיש אופנים שאין הלכה כרבי יהושע בן קרחה במטלטלין, לְטַעֲמֵיהּ – סובר בזה כשיטתו, דְּאָמַר רַב, הוֹדָאָה אַחַר הוֹדָאָה – אם עד אחד מעיד שהנתבע הודה לתובע שחייב לו מנה, והעד השני מעיד שהנתבע הודה לו ביום אחר על מנה, וכן הוֹדָאָה אַחַר הַלְוָאָה – עד אחד המעיד 'בפני הלוה התובע לנתבע מנה ביום ראשון', והעד השני מעיד 'בפני הודה לו הנתבע ביום שני על מנה', מְצַטְרְפֵי העדים שכן יש לומר שהם מעידים על

המשך בעמוד צה

חוב אחד. אך בעדות על הַלְוָאָה אַחַר הַלְוָאָה – עד שמעיד על הלוואה, ועד שני שמעיד על הלוואה ביום אחר, וכן הַלְוָאָה אַחַר הוֹדָאָה – באופן שהעד הראשון מעיד על הודאת הנתבע ביום ראשון, והעד השני מעיד שביום שני לוה הנתבע מהתובע מנה, אם כן ודאי מדובר כאן בשתי הלוואות, שודאי לא הודה לו ביום א' על ההלוואה של יום ב', ולכן לָא מְצַטְרְפִי, אף שלדברי שניהם חייב הנתבע מנה לתובע. נמצא שדברי רב שאין הלכה כרבי יהושע בן קרחה במטלטלין, הם לשיטתו שאין לצרף עדים שאינם מעידים על אותו חיוב ממון.

הגמרא מבררת את טעמו של רב, לפי שיטה זו: אַשְׁכְּחֵיהּ [־מצאו] רַב נַחְמָן בַּר יִצְחָק לְרַב הוּנָא בְּרֵיהּ דְּרַב יְהוֹשֻׁעַ, וְאָמַר לֵיהּ רב נחמן לרב הונא, מַאי שְׁנָא – מדוע שונה דין הַלְוָאָה אַחַר הַלְוָאָה, דְּלֹא מצטרפים, הרי זהו משום דְּמָנָה דְּקָא חָזֵי לְהָאי לָא קָא חָזֵי לְהָאי – שהמנה שראה עד זה, אינו המנה שראה עד זה, והם מעידים על הלוואות שונות, ואם כן, באופן של הוֹדָאָה אַחַר הוֹדָאָה נַמִּי – גם כן, אַמַּנָה דְּקָא מוֹדֶה קַמֵּי הָאי לָא מוֹדֵי קַמֵּי הָאי – יתכן שעל המנה שהודה בפני העד הראשון לא הודה בפני העד השני, אלא הודה על חוב של הלוואה אחרת, ולכן אף באופן זה אין העדים צריכים להצטרף. השיב רב הונא לרב נחמן: באופן של 'הודאה אחר הודאה' שהזכיר רב, מדובר דְּאָמַר לֵיהּ הנתבע לְהָאי בָּתְרָא – לעד האחרון, כשהודה בפניו, 'בְּהָאי מָנָה דְּאוֹדֵי לֵיהּ קָמָךְ, אוֹדֵי לֵיהּ נַמִּי קַמֵּי פְּלוֹנִי' – על אותו מנה שהודיתי עכשיו לפלוני בפניך, הודיתי לו גם בפני פלוני העד הראשון. ואם כך, העד האחרון יודע שהם מעידים על אותו המנה, ולכך עדותם מצטרפת.

הקשה רב נחמן לרב הונא: אֲפִילּוּ – עדיין, אף באופן זה, בָּתְרָא יָדַע – העד השני אמנם יודע שהם מעידים על אותו המנה, אך קַמָּא – העד הראשון לָא יָדַע זאת, ולכן אין לצרף את עדותם שכן אין זה נקרא 'והוא עד'. תירץ רב הונא: מדובר דְּהָדַר אָזֵיל – ששוב הלך הלוה וְאָמַר לֵיהּ לְקַמָּא – לעד הראשון, 'הַאי מָנָה דְּאוֹדֵי לֵיהּ קָמָךְ, אוֹדֵי לֵיהּ נַמִּי קַמֵּי פְּלוֹנִי' – אותו המנה שעליו הודיתי לפלוני בפניך, הודיתי לו גם בפני פלוני העד השני. ושני העדים יודעים שהם מעידים על אותו המנה, ולכן מצטרפים. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרב הונא, תָּנוּחַ דַּעְתְּךָ שֶׁהִתְנַחְתָּ אֶת דַּעְתִּי בתירוצך זה.

אָמַר לֵיהּ רב הונא, מַאי נִיחוּתָא – מדוע תירוץ זה מיישב את דעתך, דְּרַבָּא – שהרי רבא, וְאִיתֵּימָא – ויש אומרים שהיה זה רַב שֵׁשֶׁת, שְׁדָא בָּהּ נַרְגָּא – קצץ תירוץ זה בגרזן, כלומר הקשה עליו קושיא ניצחת. האם האופן של הודאה אחר הודאה לָאו הַיְינוּ הוֹדָאָה אַחַר הַלְוָאָה – אינו בדיוק האופן של הודאה אחר הלוואה, כלומר מאחר שבהודאה אחר הודאה אתה מצריך שכל עד ידע מעדות חבירו, על כרחך שגם בהודאה אחר הלוואה מדובר כך, שאמר לעד השני 'המנה שאני מודה עליו למלוה בפניך, לויתי אותו ממנו בפני עד פלוני', וחזר הלוה לעד הראשון ואמר לו 'הודיתי למלוה בפני פלוני [העד השני] על המנה שלויתי ממנו בפניך', ונמצא שהודה בפני שני העדים, ויש כאן הודאה אחר הודאה, ומדוע צריך רב לומר פעמיים את אותו הדין. אָמַר לֵיהּ רב נחמן לרב הונא, הֵיינוּ דִּשְׁמִיעַ לִי עֲלַיְיכוּ – זהו מה ששמעתי על בני עירך, דְּרָמִיתוּ דִּיקְלֵי וְזַקְפִיתוּ לְהוּ – שאתם קוצצים דקלים וחוזרים ונוטעים אותם, כלומר אתם מתנהגים באופן משונה, בונים וסותרים, שהרי תירצת לי קושיא וחזרת וסתרת את התירוץ.

הגמרא מביאה עוד דעה החולקת על רב: נַהַרְדָּעֵי – חכמי העיר נהרדעא אָמְרֵי, בֵּין הוֹדָאָה אַחַר הוֹדָאָה, וּבֵין הוֹדָאָה אַחַר הַלְוָאָה, וּבֵין הַלְוָאָה אַחַר הַלְוָאָה, וּבֵין הַלְוָאָה אַחַר הוֹדָאָה, העדויות מְצַטְרְפוֹת, שכן מכל מקום מעידים שני העדים שהנתבע חייב מנה לתובע. מברר הגמרא: כְּמַאן – כדעת מי היא שיטה זו. ומבארת, שזהו כְּשִׁיטַת רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֶּן קָרְחָה, הסובר שבכל אופן ניתן לצרף את שני העדים.

שנינו להלן (מ.), שבדיני נפשות בודקים את העדים בז' חקירות ובבדיקות. חקירות הן, שהיו שואלים אותם 'באיזו שמיטה ראיתם את המעשה, באיזו שנה בשמיטה, באיזה חודש, בכמה בחדש, באיזה יום, באיזו שעה ובאיזה מקום', והן נצרכות כדי שיהיה אפשר להזים את העדים, שהרי המזימים צריכים להעיד שהיו עם העדים באותו זמן במקום אחר. ובדיקות הן, שהיו שואלים את העדים הרבה שאלות על האופן המדויק של המעשה, כגון האם לבש בגדים לבנים או שחורים, וכדומה. ובדיקות אלו אינן נצרכות להזמת העדות. ואם העדים מכחישים זה את זה, בין בחקירות ובין בבדיקות, עדותן בטילה.

מהתורה גם בדיני ממונות צריך דרישה וחקירה, אבל אמרו חכמים שאין דיני ממונות צריכים דרישה וחקירה, כדי שלא תנעול דלת בפני לוים. אבל אם חקרו אותם או שאמרו מאליהם, והכחישו זה את זה בחקירות, עדותם בטילה. הגמרא מביאה את דעת רב יהודה, שעדים שהוכחשו בבדיקות עדותם כשרה.

אָמַר רַב יְהוּדָה, עֵדוּת הַמַּכְחֶשֶׁת זוֹ אֶת זוֹ בַּבְּדִיקוֹת – שענו שני העדים תשובות שונות לשאלות הבדיקה, כְּשֵׁרָה העדות בְּדִינֵי מָמוֹנוֹת, שכן אין דין הזמה תלוי בבדיקות.

מבארת הגמרא: אָמַר רָבָא, מְסַתְּבְרָא מִילְּתֵיהּ דְּרַב יְהוּדָה – מסתבר שדברי רב יהודה נאמרו רק בְּאופן שעד אֶחָד אוֹמֵר 'בְּאַרְנְקִי [־ארנק] שְׁחוֹרָה הלוה לו', ועד אֶחָד אוֹמֵר 'בְּאַרְנְקִי לְבָנָה', שהרי אין בדיקה זו על עיקר העדות, שהיא ההלוואה, אֲבָל אם עד אֶחָד אוֹמֵר 'מָנֶה שָׁחוֹר [מטבעות ישנים] הלוה לו', ועד אֶחָד אוֹמֵר 'מָנֶה לָבָן [מטבעות חדשים]', אֵין מְצַטְרְפִין, שכן ההכחשה היא על עיקר העדות, כלומר ההלוואה עצמה.

מדברי רב יהודה [כביאור רבא] אפשר לדייק, שעדות המכחשת זו את זו בצבע ארנק וכדומה, פסולה בדיני נפשות, שהרי לא הכשיר רב יהודה עדות כזו אלא רק בדיני ממונות. מקשה על כך הגמרא: וְאַרְנְקִי שְׁחוֹרָה – בהכחשה בבדיקות שאין עיקר העדות תלוי בהן, כארנק שחור ולבן בדיני ממונות, בְּדִינֵי נְפָשׁוֹת לֹא – האם בדיני נפשות העדות אינה כשרה. וְהָאָמַר רַב חִסְדָּא, אם עד אֶחָד אוֹמֵר 'בְּסַיְיף [־חרב] הָרְגוֹ', ועד אֶחָד אוֹמֵר 'בְּאַרְיָרן [־מין רומח] הָרְגוֹ', אֵין זֶה נֶאֱמָן [־נכון] – אין עדות זו מכוונת, כלומר אינה מצטרפת, שכן יש הכחשה בבדיקה הנוגעת לעיקר העדות, אך אם עד אֶחָד אוֹמֵר 'בְּלֵילְיָא [־בגדיו]' של הרוצח היו שְׁחוֹרִים', ועד אֶחָד אוֹמֵר 'בְּלֵילְיָא היו לְבָנִים', הֲרֵי זֶה נֶאֱמָן, והעדות מצטרפת, שכן ההכחשה היא רק בבדיקה שאינה מעיקר העדות. והרי זה שלא כדברי רב יהודה [כביאור רבא], הפוסל בדיני נפשות אף בהכחשה בבדיקה שאינה מעיקר העדות.